

Hegemonijskog nasilja nad ženama se nećemo riješiti ako zabranimo pornografiju

U okviru petog ciklusa predavanja i razgovora *Neko je rekao feminizam*, u Banja Luci je u utorak, 18. aprila, predavanje *Pornografija i feminizam* održala Asja Bakić

Predavanje *Pornografija i feminizam*, koje je prvi put održano van Sarajeva, u Klubu novinara Banja Luka, održala je Asja Bakić, jedna od pokretačica i urednica portala [Muf](#) koji se bavi feminističkim čitanjem popularne kulture. Asja, koja je porijeklom iz Tuzle, živi i radi u Zagrebu, te je autorica knjige pjesama *Može i kaktus, samo neka bode* (Aora, 2009) i zbirke kratkih priča *Mars* (Sandrof, 2015). Piše blog [U carstvu melanholijske](#), a bavi se i književnim prevođenjem. U okviru ovog predavanja, Asja je ponudila afirmativno čitanje pornografije u kontekstu savremene feminističke borbe, kroz osvrtanje na beneficije pornografskog žanra za savremeni feministički angažman, ali i negativne strane pornifikacije u popularnoj kulturi. Glavno pitanje na koje se osvrnula bilo je zašto zabrana seksualno eksplicitnog materijala nije dobar način borbe protiv nasilja.

Asja je držala predavanja o pornografiji u okviru programa Centra za ženske studije u Zagrebu, kao i sudjelovala na tribinama o pornografiji na Filozofskom fakultetu u Rijeci i Filozofskom fakultetu u Zagrebu. No, istaknula je da njen stav nigdje nije bio popularan, što

je na kraju rezultiralo i njenim napuštanjem programa Centra za ženske studije jer se, kako kaže, nije ideološki poklapala s njihovim programom. "Perspektiva iz koje govorim o pornografiji je ljevičarska i marksistička. O porno glumicama govorim kao o radnicama, što mnoge feministkinje danas antagonizira, posebno feministkinje koje su odrastale na Andrei Dworkin i Catharine MacKinnon i od kojih se nisu odmaknule, a s kojima ja nemam puno dodirnih točaka." Sadržaj Asjinih predavanja ovisi i od političkog konteksta u kojem nastoji otvoriti dijalog, pri čemu se osvrnula na trenutnu situaciju u Hrvatskoj, u kojoj je stanje reproduktivnih prava žena sve gore i gore, a prati je napad desnice i pro-life udruženja koja vrše pritisak na Ustavni sud Republike Hrvatske kako bi se promijenio zakon o abortusu tako što će ga se zabraniti ili svesti samo na abortus za žene koje su doživjele silovanje, uz otvoreno pitanje da li će se situacija zadržati samo na tome.

Asjino interesovanje za pornografiju traje jednako dugo koliko i njeno interesovanje za feminizam, jer za nju te dvije stvari nisu odvojene i korespondiraju pitanjima reproduktivnih prava žena, majčinstva, seksualnih sloboda, seksualnog nasilja i hegemonijskog nasilja koje žene osjećaju u društvu, ali i u pornografskoj industriji. Na svojim predavanjima Asja obično upita i publiku da li gledaju pornografiju, ali ističe da često žene, čak i kada su u grupi, imaju inhibicije i ne mogu razgovarati o tome. Raspon stavova je različit, ali Asja ističe da je imala dosta neugodnih situacija sa muškarcima koji konzumiraju pornografiju, ali je pljuju, kao i sa ženama koje ne gledaju pornografiju, ali imaju moralizatorske stavove koji odražavaju zabrinutost za odgoj i moral djece. "Pornografija nije seksualni odgoj i nije materijal za maloljetnu djecu. Kad o pornografiji govorimo afirmativno, moramo znati da govorimo o pornografiji koju gledaju odrasle osobe koje imaju razvijene određene seksualne afinitete, parafilije i slično. Seksualni odgoj je nešto posve drugo i činjenica je da je on institucionalno zanemaren u zemljama bivše Jugoslavije, što puno govori jer se djecom lakše manipulira ako nisu upoznata s vlastitim tijelom i seksualnošću."

18. april, utorak, 18h
Klub novinara Banja Luka
Kralja Petra I Karađorđevića 109

**PORNOGRAFIJA
I FEMINIZAM**
PREDAVAČICA: Asja Bakić

**NEKO JE REKAO
FEMINIZAM?**
V ciklus predavanja

SARAJEVSKI OTVORENI CENTAR
FRIEDRICH SCHLEGEL STIFTUNG

Reprezentacija opscenosti pripada i ženama

Nadovezujući se još jednom na aktuelnu situaciju sa neokonzervativnim pokretom u Hrvatskoj, Asja je rekla da je portal Muf više puta bio napadnut od strane udruge Željke Markić *U ime obitelji*, što je rezultiralo i negativnim pisanjem o Mufu u *Slobodnoj Dalmaciji*, kao i negativnim spominjanjem Mufa u hrvatskom Saboru od strane HDZ-ove zastupnice Đurđice Sumrak. "Meni je tada bilo vrlo neugodno jer se kolegice koje su sa mnom pokrenule i vode Muf nisu bavile tim temama. One ne teoretiziraju i ne razmišljaju o pornografiji na način na koji ja to činim. Neko vrijeme zbog toga nisam pisala nikakve tekstove o pornografiji, ali u glavi imam ideju o knjizi eseja koja bi afirmirala feminističku pornografiju, odnosno pornografiju koja je subverzivna i zanimljiva."

Kada se govori o hegemonijskom nasilju s kojim se susreću sve žene, ne samo feministkinje, i njegovim oblicima (epistemološkim, institucionalnim i legalnim), govori se i o kooptiranju kvazi-feminističke retorike koja služi političkoj agendi koja s feminizmom nema nikakve veze, ističe Asja. "Moramo shvatiti da se pornografija bavi reprezentacijom seksa. Pornografija je reprezentacija seksualnog užitka i čina, ne našeg, nego tuđeg jer ljudi glume određenu situaciju, i ne možemo to izjednačiti sa „stvarnim“ seksom. Ljudi to često brkaju, a onda ulazimo u mutne vode jer teško je polemizirati o pornografiji ako krećemo iz moralizatorske pozicije, ili pozicije koja pornografiju ne uvažava kao dio popularne kulture ili sastavni dio kinematografije. Kada krenete to brkati, onda imate antipornografske feminističke tirade o tome kako je pornografija teorija, a silovanje praksa te da je svaki heteroseksualni seks nasilje koje muškarac vrši nad ženom, a da je penetracija uvijek invazivna i traumatična." Asja je objasnila da su feministička razmišljanja o pornografiji iz 1970-tih godina zacementirala agresivan antipornografski stav koji postoji i danas, te je izrazila zabrinutost da feministkinje s određene visine i s određenim gađenjem govore o porno glumicama kao prostitutkama, izjednačavaju prostituciju i pornografsku industriju, govore da su sve seksualne radnice bijelo roblje, te je takav stav povezala s rastućim trendom transfobije u kojem se transrodne žene ne smatraju 'pravim' ženama. "To gađenje, koje je u osnovi glavni razlog zašto je sentiment većine žena prema pornografiji negativan, ima direktne posljedice po ljude prema kojima se to gađenje osjeća. Problem je taj što kod onih feministkinja koji gađenje osjećaju nema nikakvog odmaka ili samokritike, pa iskustvo žena koje ne korespondira s njihovim smatraju nečim što treba popraviti ili zabraniti."

Asja ističe da reprezentacija opscenosti pripada i ženama, a ne samo muškarcima. "Ako neprestano govorimo da samo muškarci mogu biti voajeri, da samo muškarci mogu imati i razumjeti pornografsku želju, uživati u pornografskim snimkama, time perpetuiramo najgore patrijarhalne stereotipe o tome da samo muškarci uživaju u seksu koji nije reproduktivan, dok su žene prinuđene da se bave majčinstvom i da svoj seksualni užitak u potpunosti zanemare. Ako govorimo o potpunoj emancipaciji žena, onda moramo da prihvatimo da žene mogu biti izrazito voajerski nastrojene i da mogu uživati u pornografiji. S obzirom da je falus performativan, kao što su rekle lezbijske teoretičarke poput Judith Butler, žene također mogu penetrirati i igrati uloge koje unutar pornografije ne možemo smatrati isključivo muškim." Također, ako govorimo da pornografija pripada isključivo muškarcima i da je treba zabraniti, ne smijemo zanemariti činjenicu da takav negativan stav loše utječe na žene koje rade u pornografskoj industriji, kao i na seksualne manjine koje se afirmiraju kroz eksplicitne pornografske sadržaje. "Mi postajemo vidljiviji/e ukoliko su sadržaji koji nas na neki način

utjelovljuju u (popularnoj) kulturi dostupni većem broju ljudi. Ukoliko smo nevidljivi/e i postoji čitav niz zabrana koje nas nevidljivima čine, onda se seksualnost razvija u gabaritima koji su konvencionalni, heteronormativni i opresivni.”

Zabrana neće eliminirati objektivizaciju

Pornografija je od svojih početaka, od 16. pa do 19. stoljeća, bila izrazito sekularna, ali i šaljiva, istaknula je Asja. Pornografija se borila protiv crkvenog i apsolutističkog autoriteta, povezivala se s herezom te sa slobodnim kritičkim mišljenjem, znanošću i filozofijom prirode. “Osobno poštujem tekovine pornografije zato što znam kakva je njezina alternativa: bez nje bismo o seksu razmišljali kao o nečemu što isključivo služi reproduktivnoj svrsi, kao o aktivnosti u kojoj žene uopće ne mogu sudjelovati ravnopravno ili o temi koja se žena uopće ne tiče. Ukoliko poštujemo kult majčinstva koji su podigle feministkinje 1970-tih godina, a koji ženama po meni ne ide na ruku i zabranimo doista sve eksplicitne materijale, ne vidim način da se takav stav jasno razluči od patrijarhalnog, konzervativnog, desničarskog stava da trebamo paziti na javni moral, na to kako se žene oblače i ponašaju, šta rade muškarci i pitanja je li onaniranje dozvoljeno ili je ono veliki grijeh u Božjim očima. Feministički diskurs i diskurs ekstremne desnice se nikad ni u kojem smislu ne bi smio poklapati.” Asja kaže da je pornografija način da se seks sekularizira, da se odvoji od crkve i da se učini nečim što ne može biti platforma za indoktrinaciju preko koje će se dogmatično utjecati na reproduktivna prava i određivati što ljudi smiju raditi ili ne u svoja četiri zida, ali i izvan njih.

Jasno je zašto žene imaju pravo negativno govoriti o pornografiji jer pornografija često manifestira određene seksualne preference koje ne idu na ruku ženama. Ali ako govorimo o diskursu koji traži da se određene stvari zabrane, posljedica toga neće biti ukidanje diskriminirajućih i šovinstičkih praksi. “Ono što se time može napraviti je da će se iste prakse nastaviti, ali će se dešavati izvan našeg vidokruga. Pornografije će biti uvijek, samo više nećemo imati načina da je učinimo svojom i da je prilagodimo vlastitim potrebama, nego ćemo imati ljude koji će u toj sivoj zoni proizvoditi pornografski sadržaj koji ćemo konzumirati ilegalno. Čim imamo ilegalne sadržaje, možemo početi govoriti o izjednačavanju pornografije i prostitucije. Pornografske želje će uvijek biti, a način na koji ćemo je mi zadovoljiti ovisi o institucionalnim i društvenim uvjetima.” Asja ističe da je pornografija bitna ne samo zato što žensku želju čini vidljivijom, veći i zato što vidljivom čini i queer želju koja pripada svim seksualnim manjinama. Zakoni koji su pornografiju nastojali učiniti ilegalnom, primjerice u Sjedinjenim Američkim Državama, rezultirali su zatvaranjem malih nezavisnih izdavačkih kompanija, te zapljenom queer pornografskih materijala. Bivši britanski premijer David Cameron je zabranio pornografiju koja uprizoruje dominaciju žena, tj. one seksualno eksplicitne sadržaje u kojima je tradicionalni odnos moći između muškaraca i žena poljuljan. “Sadržaji koji su se našli na udaru cenzure bili su oni koji nisu tipično heteroseksualni. Nije se smjela prikazati ženska ejakulacija i uriniranje, dok nije bilo nikakve cenzure koja bi zabranila muškarcu da svrši. To je ostalo sasvim prihvatljivo, dok su drugi, neheteronormativniji sadržaji svrstani u kategoriju preopscenog za britansku publiku.”

U knjizi *Porn Studies* koja objedinjuje teorijske tekstove koji govore o pornografiji iz feminističke perspektive, Heather Butler u tekstu *Lezbijka s dugim prstima* kaže da lezbijke mogu redefinirati pornografski žanr svojim intervencijama i učešćem. “Dok sam to čitala, pitala sam se zašto to onda heteroseksualne cis žene ne mogu napraviti. Ako lezbijke proizvode vlastite sadržaje i distribuiraju ih preko interneta, ako postoji niša koja je namijenjena isključivo njima, u čemu je problem sa heteroseksualnim ženama?”

Drugarice, a ne sestre

Pornografija, kao glavni i najzastupljeniji sadržaj koji se distribuira internetom, itekako je bitna. Ona se dotiče i onih pitanja koja naizgled nemaju nikakve veze s njom, a to su pitanja ženskih reproduktivnih prava, seksualnih sloboda, slobode govora... Ne možemo, na primjer, govoriti o tome jesu li žene adekvatno zakonski zaštićene a da se ne dotaknemo toga je li ženska seksualna želja prikazana negativno u pornografiji ili ne. “Postoje određeni problemi unutar pornografije, ali ne možemo zabraniti svu pornografiju, nego moramo ići od slučaja do slučaja. Ima pornografskih uradaka koji su iznimno degutantni, postoje eksploatatorski snimci u kojima žene izvlače deblji kraj, ali istovremeno moramo znati da porno glumice zarađuju jako dobre novce, da ima puno rediteljica i producentica, i da su plaćene puno bolje od nas koji/e se bavimo žurnalistikom ili pišemo književna djela. Moramo razmišljati o tome da to su žene koje rade. Možemo li im poboljšati radne uvjete? Jesu li diskriminirane na poslu? Ima porno glumica koje ne mogu naći stanove jer ih stanodavci izbacuju kada saznaju čime se bave. Ima žena koje sebi plaćaju diplome radom u pornografskoj industriji. Zašto bismo ih zbog toga diskriminirali/e?”

Shulamith Firestone je u svojoj knjizi *Dijalektika seksa* koja je objavljena 70-tih, i koja je bila svojevrsni politički marksistički manifest, govorila da treba zabraniti seksualnu reprodukciju, odnosno da žene ne bi trebale biti majke jer majčinstvo eksploatira žene. Zbog svojih je stavova Firestone bila *persona non grata*. “Mi od 1970-tih naovamo gradimo ideju da su žene prije svega majke, kćerke i sestre, jedna se drugoj obraćamo sa sestrom, umjesto drugarice. Naša je borba jedna, ali je ne treba kultom majčinstva i sestrinstva svoditi na borbu koja ne može uključivati muškarce i ostale ljude koji su potlačeni. Intersekcionalnost je jako bitna. Marksizam je jako bitan. Razlog zbog kojeg se neke žene tako snažno drže predrasuda i gađenja je taj što se jednostavno ne mogu odreći vlastite privilegije. Feministkinje koje čitaju isključivo Andreu Dworkin i žele zabraniti pornografiju, te o seksu govore uvijek kao o nasilju, ne mogu razumjeti da žene koje žive unutar pornografske industrije ili se bave prostitucijom, to rade da bi se prehranile i preživjele.” Malograđanskim se zgražanjem automatski otpisuje čitav niz različitih zanimanja koja ženama omogućavaju da prehrane sebe i svoju djecu. “Trebamo se riješiti feminističke navike da govorimo iz privilegirane pozicije. To što ću ja sutra objaviti knjigu, a osoba koja snima porniče neće to moći uraditi, mene ne čini adekvatnijom sugovornicom o pornografiji. Moj stav ne vrijedi više od njezinog.”

Asja kaže da je seks-pozitivni feminizam i dalje nepopularan stav, i da ima feministkinja koje ga dijele, ali da one nisu u većini. To je stav koji postoji na marginama i zastupljeniji je na internetu nego u knjigama akademskih i velikih izdavača. Na pornografiju se i dalje gleda kao na nepoželjan sadržaj. "Ako govorimo o seksualnosti kao mjestu muške dominacije i ženinog podređivanja, kao o nečemu što je uvijek negativno, onda naravno želimo žene toga osloboditi. Ono što mislimo većina seks-pozitivnih feministkinja i ja jest da je patrijarhat već oslobodio žene od seksualnosti. Mi se nalazimo u liminalnom prostoru u kojem smo istovremeno i kurve, i svetice, seksualne životinje i potpuno aseksualne. O našim se željama raspravlja kao o nečemu što uopće ne korespondira s našim životnim iskustvom ili svakodnevnicom. Kad imamo konkretne primjere toga da je pornografska i seksualna želja u žena prisutna, te žene koje je osjećaju nipodaštavamo i osjećamo da bismo ih trebali rehabilitirati." Asja se osvrnula na praksu iz 19. stoljeća kada ženama nije bilo dozvoljeno da hodaju same po ulici jer bi, ako bi se navečer našle same na cesti, završile u zatvoru pošto bi ih smatrali prostitutkama. "Društvo je odvojilo one žene koje su dobre i uzorne građanke (ja kažem – malograđanke), od žena koje su prostitutke, radnice, koje se kreću po društvenim rubovima, i koje su trebale biti rehabilitirane. Građanke su vodile računa o tome kako „prava“ porodica treba izgledati, kakve se vrijednosti trebaju prenijeti na djecu i htjele su velikodušno kršćanski rehabilitirati one druge žene, pomoći im da nađu neki drugi posao, kako bi radile za male nadnice, ali u tvornicama, što je po njima bilo pristojnije. Žene koje nisu bile takve bile su probisvijet."

Kad god se kritiziraju pornografija i seksualni rad, ne razgovara se u smjeru zakonskog reguliranja koji bi pomogao seksualnim radnicama, već sve ostaje na osobnom dojmu o tome što je ispravno ili nije. Za Asju je ovo vrlo problematično, jer se ne može nekome zabraniti da zarađuje na određeni način, i smatrati da je zbog toga čime zarađuje manje vrijedan/na. "Zato je većina seks-pozitivnih feministkinja marksističke orijentacije, za razliku od onih koje na neki način poštuju te malograđanske vrijednosti gađenja koje smo naslijedile iz 19. stoljeća." Asja kaže da pornografija može biti sekularna i subverzivna. To nije slučaj sa čitavom pornografskom produkcijom, ali ona načelno, kao i književnost, nije loša. I u književnosti postoji mnoštvo šovinističkih sadržaja: govorimo o književnosti koja je indoktrinirala generacije i generacije ljudi. Isti je slučaj i s pornografijom. "Naravno da postoje sadržaji koji su bezvrijedni i opasni, ali ne možemo ih se riješiti tako što ćemo ih „zabraniti“. Trebamo prihvatiti žene koje pornografiju proizvode ili u njoj sudjeluju, ne gledati na njih s visine, i dopustiti im da je promijene iznutra i prilagode vlastitim potrebama, i zaštititi ih. Pornografija oduvijek postoji i treba nastojati da prava porno glumica, prostitutki i svih vrsta seksualnih radnica, budu uvijek zaštićena. Ne govorim samo o testiranju na spolne bolesti, nego općenito o tome da se treba raditi sustavno protiv diskriminacije ljudi koji se bave poslovima koji imaju vrlo negativan predznak, poslovima koji ih izlažu predrasudama, sustavnoj diskriminaciji i govoru mržnje."

Moralna panika buržujki

Kada govori o dihotomiji između antipornografskog i seks-pozitivnog stava, Asja prije svega govori protiv moralne panike buržujki, tj. žena koje misle da žene koje sudjeluju u pornografiji degradiraju cijeli svoj spol, ili rade nešto što nije u njihovoj prirodi jer je nemoguće da žena ima pornografsku želju, režira pornić i svjesno glumi da uživa... To su kategorije koje proizilaze iz panike i gađenja, a gađenje se, smatra Asja, nikako ne može rehabilitirati feminizmom. "Po meni je bilo kakva vrsta gađenja i moralne panike izrazito antifeministička zato što se uvijek okrene nauštrb žena i žene uvijek najviše od toga stradaju.

Niko ne govori da su porno glumci problematični, nego su uvijek veliki jebači. Žena koja je seksualno oslobođena uvijek dobiva negativne epitete. Taj jaz, odnosno diskriminaciju žena, možemo riješiti ukoliko prestanemo koristiti negativne epitete kada govorimo o ženama koje se bave seksualnim radom, o glumicama koje uživaju u seksu (iako ne moraju nužno uživati u seksu da bi od njega zarađivale) i žive od njega. Kada žene koje su uključene u pornografsku industriju ne budu osjećale sram, kada ih niko ne bude diskriminirao zbog toga, onda možemo preći u drugu fazu, na prilagodbu sadržaja koji se proizvodi."

Ako krenemo zabranjivati seksualne prakse koje nisu bliske većini, time započinjemo proces koji će nužno završiti loše. Zabrana eksplicitnih sadržaja koji izlaze iz mainstreaama rezultirat će zabranom uobičajenih stvari, potom zabranom seksualnih sloboda općenito. Na kraju će svaki nereproduktivni seks biti zabranjen, ili će biti uvjetovan onim kako crkva smatra da treba izgledati. Sljedeći korak je naravno potpuna zabrana reproduktivnih prava žena te zabrana slobodnog kretanja. "Preskočila sam određene etape u širenju zabrana, ali činjenica je da od zabrane eksplicitnih sadržaja možemo doći do zabrane stvari o kojima sada uopće ne razmišljamo. Ako danas gledam pornografiju, nije samo stvar u tome da je sutra više neću moći gledati. Uz zabranu ženske voajerske i pornografske želje, posljedično dolazi i zabrana pobačaja jer ih propagira ista politika. Potom će ukinuti i moje pravo da pobacim čak i ako sam silovana. Muškarac će i dalje imati prava na određene seksualne slobode, možda neće smjeti gledati pornografiju, ali nasilje će ostati. Mi se hegemonijskog nasilja nad ženama nećemo riješiti ako zabranimo eksplicitne seksualne materijale. To se jednostavno neće desiti jer to hegemonijsko nasilje ne počiva na pornografiji. Nasilje nije isključivo seksualno. Muškarci će i bez pornografije silovati, tući i ubijati žene."

Ključ je u institucionalnoj podršci ženama bez obzira kakvim se poslom bave, a pogotovo ako se bave poslom gdje su nezaštićene i izložene seksualnom nasilju, kao i nasilju općenito. Potrebno je eliminirati pojam srama kod žena i toga da se žene srame poslova koje rade. Nakon toga možemo razgovarati o tome zašto su nam (ne)prihvatljive i muška i ženska pornografska želja, koje su razlike između njih, što žele muškarci, što žele žene... "Kad govorim o pornografiji, žene kažu da ona ne reflektira žensku želju, da je u pornografiji ženska želja kooptirana, da te žene glume, da ne uživaju. Na osnovu čega znamo da one ne uživaju? Jer mi ne uživamo, ili ne bismo uživale da smo na njihovom mjestu? Želim konkretan razlog zašto neko misli da zna bolje od nekog drugog što ta osoba radi? Čini ti se da određeni pornografski sadržaj nije u redu? Usporedi ga s nekim drugim. Što bi ti bilo osobno

prihvatljivo? Ako ti ništa nije prihvatljivo, ako ti je sve jedno te isto, nije li tvoj stav također nije vrsta nasilja nad ljudima koji razmišljaju i žele na drugačiji način?” Asja kaže da ne zna u kojem će se smjeru razvijati razmišljanje i teoretiziranje o pornografiji u budućnosti, a pogotovo zbog širenja transfobije na Zapadu. “Feministička paranoja je postala užasna. Povremeno me je sram reći da sam feministinja zbog toga što postoje feministkinje koje tvrde da transrodne žene, jedna od najizloženijih i najšikaniranih društvenih skupina, glume drugi spol – da žene glume žene samo kako bi mogle jebati druge žene, da bi mogle ulaziti u ženski WC.” U toj navali paranoje zaboravlja se na bitne stvari. Ako se djecu želi zaštititi od seksualno eksplicitnog materijala potrebno je u škole uvesti seksualni odgoj i s djecom razgovarati o tome što pornografija predstavlja i zašto nije primjerena za djecu. “U 21. stoljeću pornografija je najrašireniji sadržaj na internetu. Ne možemo se praviti da ona ne postoji. Ne možemo je zabraniti da onda ne bismo o njoj morale razgovarati.”

Piše: Masha Durkalić

April 28, 2017